

РОЗДІЛ 6. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

ВПЛИВ ОБРАЗУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЯК ФАКТОРА ЗГУРТУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

THE INFLUENCE OF THE IMAGE OF TARAS SHEVCHENKO AS A FACTOR IN THE UNIFICATION OF UKRAINIAN SOCIETY IN THE CONDITIONS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

У статті здійснено аналіз наукових підходів до вивчення впливу постаті Тараса Григоровича Шевченка як чинника консолідації українського суспільства в період Революції Гідності та російсько-української війни. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розроблення ефективної методики національно-патріотичного виховання студентської молоді. Системне національно-патріотичне виховання розглядається як одна з ключових складових забезпечення національної безпеки України. Підкреслюється, що сучасні виклики вимагають пошуку нових підходів до формування патріотизму як емоційного стану та як базової риси особистості. В умовах війни особливо відчутними є наслідки деструктивної інформаційної політики та ворожої пропаганди, спрямованої, насамперед, на молоде покоління, яке є більш уразливим до маніпуляцій. Зафіксовано факти вербування української молоді російськими агентами з метою використання її у власних інтересах. Одним із дієвих інструментів протидії цьому явищу визначено удосконалення системи національно-патріотичного виховання, що має ґрунтуватися, зокрема, на використанні символічного та духовного потенціалу образу Тараса Шевченка. Аналізуючи роль і значення постаті Шевченка у процесі згуртування української нації під час Революції Гідності та війни з російською федерацією, можна дійти висновку, що його образ залишається одним із найпотужніших об'єднавчих чинників українського суспільства. Сучасні історичні події – Революція Гідності, подвиг Героїв Небесної Сотні, боротьба на сході України та повномасштабне вторгнення росії – актуалізували потребу у посиленні виховних процесів, спрямованих на формування патріотичної свідомості. Образ Тараса Шевченка має значний потенціал у справі виховання національної ідентичності, громадянської відповідальності та любові до Батьківщини. Тому в організації національно-патріотичного виховання молоді доцільно широко використовувати спадщину Кобзаря, залучати твори сучасних митців, присвячені його постаті, та створювати культурно-освітні ініціативи, спрямовані на формування покоління свідомих громадян України.

Ключові слова: Тарас Григорович Шевченко, Майдан, Революція Гідності, Кобзар,

свобода, незалежність, національно-патріотичне виховання, російсько-українська війна.

The article contains an analysis of scientific approaches to the conclusion of the post of Taras Grigoryovich Shevchenko as an official of the consolidation of the Ukrainian marriage during the Revolution of Freedom Russian-Ukrainian war. The relevance of the research is determined by the need to develop an effective methodology for national-patriotic education of student youth. The systemic national-patriotic military system is seen as one of the key warehouses for the national security of Ukraine. It is emphasized that daily outcries are pushing for the search for new approaches to the formation of patriotism as an emotional state and as a basic trait of individuality. In the minds of the war, the legacy of destructive information policies and warlike propaganda, directed directly at the younger generation, which is more susceptible to manipulation, is especially noticeable. Facts of recruitment of Ukrainian youth by Russian agents to serve the interests of power have been recorded. One of the effective tools for counteracting this is the strengthening of the system of national-patriotic advocacy, which may be based on the symbolic and spiritual potential of the image of Taras Shevchenko. Analyzing the role and significance of Shevchenko's article in the process of consolidation of the Ukrainian nation under the hour of the Revolution of Honour and the war with the Russian federation, it is possible to reconstruct this image is deprived of one of the most important general officials of the Ukrainian marriage. Current historical events – the Revolution of Hydnost, the feat of the Heroes of the Heavenly Hundred, the struggle at the gathering of Ukraine and the large-scale invasion of Russia – have actualized the need for stronger spiritual processes directly for molding patriotic information. The image of Taras Shevchenko has significant potential for the development of national identity, community diversity and love before the Fatherland. Therefore, in the organization of the national-patriotic movement, young people will widely fight against the slaughter of the Kobzar, create daily ceremonies dedicated to his post, and create cultural and educational initiatives, a generation of well-known citizens of Ukraine is directly being molded.

Key words: Taras Grigoryovich Shevchenko, Maidan, Revolution of Hydnost, Kobzar, freedom, independence, national-patriotic education, Russian-Ukrainian war.

УДК 821.161.2ШевченкоТ.:316.454.4:
355.01(477)(470+571)
DOI <https://doi.org/10.32782/ip/88.46>
Стаття поширюється на умовах
ліцензії CC BY 4.0

Маценко Л.М.,
orcid.org/0000-0003-2939-4229
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Актуальність порушеної

проблематики зумовлена потребою розроблення ефективної методики національно-патріотичного виховання студентської молоді. Формування

системного підходу до виховання громадянськості й патріотизму розглядається як один із провідних чинників забезпечення національної безпеки України. В умовах воєнного стану особливої значущості набуває пошук нових шляхів і підходів до виховання патріотизму – як емоційного переживання, так і фундаментальної риси особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасний інформаційний простір засвідчує підвищений інтерес науковців і громадськості до осмислення ролі Тараса Григоровича Шевченка у консолідації українського суспільства. Наукові публікації з такими заголовками, як «Культ Тараса Шевченка і війна», «Тарас і його пророцтва: голос Шевченка потужний, як ніколи», «Як Шевченко прокоментував би війну й теперішні події», «Тарас Шевченко мобілізує на боротьбу із російськими окупантами», «Війна України з Росією і постать Тараса Шевченка», «Борітеся – поборете! Тарас Шевченко як символ незламності України», «Як Кобзар веде українців у бій» підтверджують вагомість його постаті як символу духовної стійкості нації.

Саме такими заголовками рясніє сьогодні мережа Інтернет. Цій же темі присвячено чимало дописів у соціальних мережах, де можемо зустріти вірші Шевченка, плакати, роздуми, картини, пісні на слова Кобзаря. У важкі часи українці черпали натхнення з рядків Шевченка, так було під час революцій і зараз, протягом війни, яка триває вже четвертий рік. Сьогодні його слово як ніколи актуальне. Тарас був поруч із нами під час Революції Гідності. Зараз в його віршах українці знаходять силу для боротьби, віру в перемогу над злом.

На сторінках соціальних мереж, у творах сучасних митців, у музичних композиціях та мистецьких проєктах відображено живу присутність Шевченка в національній свідомості. У різні історичні періоди – від Революції Гідності до сучасної російсько-української війни – його слово було джерелом натхнення, сили й віри у Перемогу.

У наукових працях низки дослідників – Т. Андруховича, М. Гордійчука, М. Городенка, Т. Гранчак, М. Жулинського, Л. Маценко, К. Кисельової, Б. Тихолоза, Г. Токмань, К. Якубовської-Кравчик та інших – образ Шевченка розглядається як соціокультурний феномен, здатний об'єднувати українське суспільство в кризові періоди його розвитку.

Про вплив образу Тараса Шевченка як фактора згуртування українського суспільства під час Революції Гідності написали у своїх статтях Тарас Андрухович «Шевченко на барикадах, або Як Кобзар став одним із майданівців» [1], Мирон Гордійчук, кандидат історичних наук, завідувач Літературно-меморіального будинку-музею Тараса Шевченка «Культ Тараса Шевченка і війна» [2], Михайло Городенко «Шевченко на Майдані» [3], Тетяна Юрївна Гранчак, старший науковий співробітник, завідувач відділу політологічного аналізу

СІАЗ НБУ імені В.І. Вернадського, доктор наук із соціальних комунікацій «Тарас Шевченко у соціокультурних вимірах Майдану» [4], Микола Жулинський, доктор філологічних наук, академік НАН України, директор Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України «За що я Україну люблю?» [5], «Шевченко – вчитель нації» [6], Катерина Кисельова «Майдан виконав заповіт Шевченка» [7], Леся Маценко [8, 9], Богдан Тихолоз, український літературознавець і викладач Львівського національного університету імені Івана Франка «Шевченко першим вийшов на Майдан, коли там нікого не було» [12], Ганна Леонідівна Токмань, доктор педагогічних наук, професор, вчитель-методист Переяслав-Хмельницький державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди «Тарас Шевченко на Майдані» [13], Катажина Якубовська-Кравчик, доктор гуманітарних наук, літературознавець, керівник Закладу досліджень над українською ідентичністю у Варшавському університеті [1] та інші автори.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість досліджень, недостатньо розробленим залишається питання практичного застосування образу Тараса Шевченка в сучасній системі національно-патріотичного виховання. В умовах інформаційної агресії та активної діяльності ворожої пропаганди, що часто спрямована на молодь, виникає потреба у створенні дієвих виховних механізмів, здатних протидіяти цим впливам. Ефективним засобом у цьому контексті може стати інтеграція ідей Кобзаря у виховний процес.

Метою статті є аналіз наукових поглядів щодо ролі образу Тараса Григоровича Шевченка як чинника консолідації українського суспільства під час Революції Гідності та російсько-української війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. В історії Революції Гідності образ Шевченка набув символічного значення. Саме від його пам'ятника 1 грудня 2013 року розпочалася хода до Майдану Незалежності. Тоді на Майдан вийшов мільйон українців.

Портрети Шевченка і рядки з його віршів були на палатках, на барикадах, на стінах будівель у вигляді графіті, плакатів, малюнків, листівок. Був портрет, прикрашений рушниками, на сцені Майдану, поруч з іконами. Виступаючи зі сцени часто цитували Шевченка, за екраном демонструвалось відео, звучали патріотичні пісні, в тому числі і на слова Тараса.

Поетичні цитати, портрети, графіті й плакати з його зображенням стали невід'ємною частиною протестного простору. Образ Кобзаря з'являвся на барикадах, сцені Майдану, в іконографічних композиціях, що поєднували традиційні релігійні символи з патріотичними гаслами.

Шевченка зображували не тільки традиційно. Був його портрет у балаклаві із надписом «Вогонь

запеклих не пече» («Гамалія»). На картині художника Юрія Шаповала Тарас Шевченко крокує до палаючої барикади вулицею Грушевського із шиною через плече. Були й інші зображення, наприклад Шевченко у касці, які робили його образ наближеним до майданівців. Сьогодні Тарас носить форму Збройних сил України і воює поруч з нашими захисниками на фронті. На плакатах із його зображенням написи «Боротися – поборете! Вам Бог помагає!», «Шевченко закликає – Україна перемагає!»

Які ж твори Тараса Григоровича були найактуальнішими в часи Майдану? Перш за все, це поема «Кавказ», яку зробив близькою і зрозумілою, особливо для молоді, 21-річний Сергій Нігоян із Дніпропетровщини, коли прочитав уривок з неї, взявши участь у мистецькому телепроекті «Наш Шевченко». Після загибелі Сергія 22 січня 2014 р. на вулиці Грушевського для майданівців він став одним із «великих лицарів», про яких писав Тарас Григорович.

Сенатор із США Дж. Маккейн, виступаючи на сцені Майдану, цитував Шевченка: «Свою Україну любіть, / Любіть її... Во время люте, / В останню тяжкую минуту / за неї Господа моліть» («Чи ми ще зйдемося знову?...» з циклу «В казематі»).

У ніч штурму зі сцени Майдану поет Дмитро Павличко читає Шевченків «Заповіт»: «Поховайте та вставайте, / Кайдани порвіте»... Звучали також твори «Гайдамаки», «І мертвим, і живим...» та інші.

Творчість Шевченка – від «Кавказу» до «Заповіту» – слугувала моральною опорою протестного руху. Його поезія лунала зі сцени Майдану у виконанні як відомих діячів культури, так і простих учасників протестів. Мистецькі переосмислення образу поета (зокрема, у творах Юрія Шаповала та в масовій культурі) формували нову інтерпретацію Шевченка як сучасного борця, «майданівця» і символу незламності.

На Майдані звучало багато патріотичних пісень, були й пісні на слова Тараса Григоровича. Це «Реве та стогне Дніпр широкий», пісні гурту «Кому вниз» – «Суботів», «Розрита могила», «З холодного яру», Ірини Білик – «Бандуристе, орле сизий», Скрибіна – «Мені однаково», гурту «Тарасова ніч» – «Заповіт». Ці пісні і сьогодні підтримують та надихають наших воїнів й усіх українців у боротьбі за волю і незалежність.

Катажина Якубовська-Кравчик, польська дослідниця творчості Кобзаря, написала: «Тарас Шевченко давно став символом боротьби для українців. І Майдан був ще одним підтвердженням цього. Революційна поезія Кобзаря вкотре стала рушійною силою жаги до змін». «Неймовірним є те, – додає авторка – що людина, яка народилася у сім'ї кріпака, змогла так далеко піти у своєму розвитку...»

«На Майдані Шевченко був у дуже різних формах: графіті, малюнках, плакатах у поєднанні з цитатами з його поезії із закликами до бою, революції. Шевченко став одним із майданівців. Майдан змусив знову відкрити Шевченка» – підсумувала авторка [1].

Надзвичайно влучно описала відчуття майданівців Ганна Леонідівна Токмань: «Ця битва за самостійну (у широкому сенсі – вільну, справедливую, самодостатню, гідну) Україну була настільки важливою в історичній долі нації, що когорта її бійців пододала часові межі: на невеликий простір Майдану в центрі Києва прийшли герої з минулого, серед них – Тарас Шевченко, поет, пророк, художник. Шевченко був з нами – воював, співав, міркував, кликав уперед. Він був поруч і водночас – у кожному з нас, у серці. Ми його бачили і чули іззовні». «Тарас Шевченко прийшов на Майдан, щоб стати в лави його бійців; кожний з майданівців приходив до Тараса Григоровича – по наснагу, інтелектуальну аналітику, моральну допомогу у важку, іноді смертну хвилину» [13].

Дуже правдиво і емоційно описав присутність на Майдані Шевченка Микола Жулинський, академік НАН України [5]: «Український Євромайдан вирує! На нашвидкуруч споруджених барикадах, на наметах, на залізних бочках, кучугурах почорнілого снігу, на дерев'яних конструкціях, обплетених колючим дротом, на польових кухнях, на рукавах і спинах протестувальників – повсюди біліють сотні прокламацій, звернень, лозунгів, гасел, епіграм, сатиричних малюнків, гумористичних звернень, віршованих інвектив на адресу влади. А над Майданом видніються півметрові літери поетичного звернення Тараса Шевченка: «Боротися – поборете, / Вам Бог помагає!» Цей заклик – із поеми «Кавказ», у якій поет висловив свій співпереживаючий біль і співчуття народам Кавказу, свою солідарність, закликаючи їх боротися за свою свободу.

У статті, присвяченій темі «Тарас Шевченко у соціокультурних вимірах Майдану», Тетяна Юріївна Гранчак цитує слова І. Дзюби, з якими не можна не погодитись і які не можна не підтримати: «Мало кому із найбільших геніїв судилося стати символом своєї нації і своєї країни. Тарас Шевченко – це Україна» [4].

Отже, дослідники, серед яких К. Якубовська-Кравчик, Г. Токмань, М. Жулинський, Т. Гранчак, підкреслюють, що під час революційних подій Шевченко «прийшов» до українців як моральний авторитет і духовний натхненник боротьби. Його постать поєднала минуле й сучасність, утвердивши безперервність українського визвольного руху.

У публікації «Образ Шевченка у фольклорному текстотворенні Майдану» [10] автор висловлює таку думку: «Людям потрібен був натхненник, який розумів їх і підтримував силу духу в найважчі хвилини. І такий натхненник в українців був. Шевченко

став не просто найвідомішим поетом, а своєрідним першообразом полум'яного і непримиреного революціонера, народним героєм, що жив поміж барикад, діяв разом із активістами і стояв із ними під кулями». «Шевченко став героєм революції, очоливши Сотню натхненників, в якій були Леся Українка, Іван Франко, Василь Симоненко, Ліна Костенко, і плеяда нинішніх митців, які були невід'ємною частиною майданівських подій».

Аналізуючи публікації різних авторів, натрапляємо на цитату з роботи американського історика, літературознавця і перекладача Кларенса Меннінга, який писав багато років тому: «Сьогодні не може бути сумніву, що Тарас Шевченко... є одним з найбільших поетів дев'ятнадцятого сторіччя, без огляду на національність чи мову, а його безстрашні домагання права, правди і справедливості є однаково вимовні в Новому Світі, як були в Старому, в малому селі, де він народився, в місті, до якого його забрали, чи в бездеревних степах, куди він був засланий...» [10].

«Майдан виконав заповіт Шевченка», – пише Катерина Кисельова, – Якби поет жив нині, неодмінно був би на барикадах, а не в парламенті чи серед переговорників із Януковичем. На Майдані Тарас Шевченко підтвердив свій статус народного поета України» [7].

«Шевченко першим вийшов на Майдан, коли там нікого не було, коли самого Майдану ще не було. Він став першим українцем і першим європейцем», – вважає Богдан Тихолоз, український літературознавець і викладач Львівського національного університету імені Івана Франка [12].

Образ Шевченка сьогодні виконує згуртовуючу функцію для українського суспільства. На цьому аспекті акцентує увагу відома сучасна німецька шевченкознавець Є. Альварт, на переконання якої: «Тарас Шевченко – це одна з небагатьох історичних постатей України, яку хоча й сприймають та зображають по-різному, однак майже завжди та у всіх регіонах країни оцінюють як позитивну». Підставою для такого висновку дослідниці стали, зокрема, результати опитування у межах проекту «Україні потрібні герої» (вересень 2010 р.), згідно яких Т. Шевченко отримав 97,7 % голосів і став в Україні історичною особистістю, яку оцінюють найбільш позитивно [4].

Мирон Гордійчук, кандидат історичних наук, завідувач Літературно-меморіального будинку-музею Тараса Шевченка у статті «Культ Тараса Шевченка і війна» [2] описує історичні події, пов'язані з «Кобзарем» Шевченка. На думку автора, «... ми знову звертаємося до образу Шевченка та інтерпретуємо його. Попри те, що у творчості митця складно знайти мілітарні симпатії, наразі Шевченко – воїн і символ, який разом зі всіма нами обороняє українську землю».

9 березня 2023 року канал Еспресо опублікував на своєму сайті матеріал «Тарас Шевченко:

як Кобзар веде українців у бій» [11], присвячений 209-тій річниці від дня народження Тараса Григоровича Шевченка. У статті розповідається про новітнє втілення Шевченка в українській культурі та продовження життя в серцях патріотичних українців. Шевченко – це «Людина, яка в нашої пам'яті на віки, яка досі допомагає порадами, що з роками не втратили своєї актуальності».

«Попри творчу натуру (поет, живописець, гравер, прозаїк), Тарас завжди був бунтарем». До наших днів його ім'я ототожнюють з такими визначеннями, як «символ України», «національний герой». Творчість Шевченка підіймає бойовий дух українського народу як у часи Революції гідності, першого вторгнення російських окупантів на українські землі, так і сьогодні – під час повномасштабного вторгнення росії. На основі означеного матеріалу доцільно проводити виховні заходи з учнями та студентами, переглядати та обговорювати відео.

Наприклад, автори описують сюжет під назвою «Шевченко проявляється, як знак з небес»: «Коли бійці ЗСУ зайшли у звільнену від окупанта Балаклію (що на Харківщині), одразу ж почали знімати рашистський плакат. Під цим плакатом увесь час окупації був портрет Тараса Шевченка і його вірш «Борітеся – поборете!». Хтось побачив в цьому добрий знак, хтось символізм. Відео швидко облетіло мережу й не залишило байдужим жодної людини як в Україні, так і за кордоном».

Сучасні музиканти переспівують вірші Шевченка, наприклад Артем Пивоваров разом з Надією Дорофєєвою записав та презентував у 100-й день повномасштабного вторгнення окупантів чуттєвий музичний дует на вірші Тараса Шевченка «Думи мої, думи мої». На сьогодні відео переглянули вже понад 58 м користувачів YouTube. Поезія Кобзаря – завжди на часі, завжди актуальна.

Сьогодні 93-я ОМБр ЗСУ носить славетне ім'я «Холодний Яр». Бійці цієї бригади прочитали однойменний твір Тараса Григоровича (відео). «Якби Тарас був сьогодні живий?» 11 березня 2020 року 10 Гірсько-Штурмова Бригада оприлюднила відео, відповідаючи саме на це запитання: «Що було би, якби Кобзар повернувся на цю землю в наш час? Писав би великі вірші, які вправили б нам мізки, і витрусили звідти сміття? – Так! Знайшов би слова, які допомогли би багатьом впоратися з сумнівами? – Так! Він був би серед нас. Воював. Весело і розумно бив би ворога. Чистив зброю. Розповідав захоплені історії хлопцям та дівчатам. Ковтаючи піт – рив би землю, або черпав з окопів воду навесні. Їздив би іноді у справах в тилу зону, брав би наші картки й список та привозив би кави й інші замовлення. А в проміжках – писав би великі проникливі вірші. Знаходив потрібні всім слова. І малював картини олівцем на зворотному боці зіпсованого рапорту формату А4. Він був би серед нас. І для всіх. Тому що він живий і різний, навіть коли його немає. Він любив Україну

по-справжньому, а не словами. Він наш вічний побратим на позивний «Кобзар». А не та похмура ікона, яку з нього намагалися зробити».

«Але хіба ми, українці, маючи Шевченка, дозволимо так над нами насміхатися і знущатися?» – запитує у своїй статті Михайло Городенко. Ні, не дозволимо!

Отже, після початку повномасштабної війни образ Кобзаря набув нових смислів: у сучасній культурі він постає як «воїн» і духовний побратим захисників України. Приклади з практики культурного спротиву – музичні проєкти на його слова, меморіальні акції, зображення Шевченка на військових символах – засвідчують безперервну актуальність його творчості.

Висновки. Проаналізувавши вплив образу Тараса Григоровича Шевченка, як фактора згуртування українського суспільства, під час Революції Гідності та війни з росією, можна зробити наступні висновки.

Останнім часом ми переживаємо доленосні події – Революція Гідності, жертвний подвиг Героїв Небесної Сотні, збройне протистояння на сході країни і повномасштабна війна з росією. Українці воюють за волю, незалежність, за збереження народу України, який країна-терорист намагається знищити. Нажаль іноді росії вдається залучати українських підлітків, молодь на свою сторону, отримувати від них важливу інформацію та допомогу.

Такі випадки чітко засвідчили життєву необхідність щодо активізації національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання дітей та молоді, що є питанням національної безпеки. Образ Шевченка здатен сьогодні згуртувати український народ, тому організовуючи національно-патріотичне виховання молоді необхідно спиратись на образ Кобзаря, вивчати його творчість, знайомити молодь з роботами сучасних митців, присвяченими Шевченку, виховувати патріотів і громадян України.

Аналізуючи вплив образу Тараса Шевченка на суспільну єдність у періоди Революції Гідності та війни з російською федерацією, можна констатувати, що його постать залишається моральним орієнтиром і фактором національної консолідації. Кобзар уособлює духовну силу українського народу, його прагнення до свободи, гідності й справедливості. Активізація національно-патріотичного виховання молоді, заснована на ідеях Шевченка, є важливою умовою зміцнення національної ідентичності та інформаційної безпеки держави.

Перспективи подальших розвідок. Подальші наукові пошуки доцільно спрямувати на створення комплексної методики національно-патріотичного виховання студентської молоді, ключовим

елементом якої стане використання творчої спадщини та ідеологічного потенціалу образу Тараса Григоровича Шевченка як символу єдності й незламності українського народу.

Крокуємо вперед, віримо у Перемогу і наближаємо її. Слава Україні! Героям слава!

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрухович Т. Шевченко на барикадах, або як Кобзар став одним із майданівців. *Наш вибір. Газета для українців у Польщі*. URL: <http://naszwybir.pl/54279-2/> (дата звернення 03.02.2025)
2. Гордійчук М. Культ Тараса Шевченка і війна. *Українська правда*. 9 березня 2022 р. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2022/03/9/161040/> (дата звернення 03.02.2025)
3. Городенко М. Шевченко на Майдані. *Гуцули і Гуцульщина. Літературно-мистецький і громадсько-суспільний часопис*. URL: <https://gig.kosiv.biz/1067/> (дата звернення 03.02.2025)
4. Гранчак Т.Ю. Тарас Шевченко у соціокультурних вимірах Майдану. *Українська біографістика*. 2014. № 11. С. 233-246. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ubi_2014_11_18 (дата звернення 03.02.2025)
5. Жулинський М. За що я Україну люблю? *День*. URL: <http://incognita.day.kiev.ua/taras-shevchenko-tayevromajdan.html>
6. Жулинський М. Шевченко – вчитель нації. URL: <https://www.segodnya.ua/opinion/zhylynskiy/shevchenko-vchitel-nac-697255.html>
7. Кисельова К. Майдан виконав заповіт Шевченка. URL: https://gazeta.ua/articles/ukraine-newspaper/_majdan-vikonav-zapovit-sevchenka/545950 (дата звернення 03.02.2025)
8. Маценко Л.М. Вплив образу Тараса Григоровича Шевченка як фактора згуртування українського суспільства. *«Научные труды SWorld»*. Вип. 57. Івано-Франківськ: Научний мир. 2019. С. 57–62.
9. Маценко Л.М. Шевченко і Майдан: два ювілеї. *Соціально-гуманітарний вісник* : зб. наук. пр. Вип. 25. Харків : СГ НТМ «Новий курс», 2019. С. 26–28. URL: <https://newroute.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/%D0%92%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA-25.pdf> (дата звернення 03.02.2025)
10. Образ Шевченка у фольклорному текстотворенні Майдану. URL: <http://aspen.org.ua/uk/golovna/initiatiivi/podiji/item/231-obraz-shevchenka-u-folkloromu-tekstotvorenni-maidanu>
11. Тарас Шевченко: як Кобзар веде українців у бій. 9 березня, 2023 р. URL: <https://espresso.tv/taras-shevchenko-yak-kobzar-vede-ukraintsiv-u-biy> (дата звернення 03.02.2025)
12. Тихолоз Б. Шевченко першим вийшов на Майдан, коли там нікого не було. URL: <http://old.dyvensvit.org/articles/103077.html>
13. Токмань Г.Л. Тарас Шевченко на Майдані. *Нашого цвіту по всьому світу. Інформаційний портал «Стожари» українців світу*. URL: <https://svitua.org/vydatni-ukraintsiv/item/5465-taras-shevchenko-na-maydani.html>

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.10.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 28.11.2025
Дата публікації: 19.12.2025